Doğa
FLORA

Saliha Kertenkelesi

Doç. Dr. Mehmet Kürşat Şahin
Hacettepe Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü

AA

Artvin'in Barhal Vadisi'nde, yüksek dağların arasında sıkışmış dar bir kayalık alanda, endemik bir kertenkele türü yaşar: Saliha kertenkelesi (*Darevskia salihae*). Bu kertenkelenin adı, türü keşfeden ekipte yer alan herpetolog (sürüngenleri ve amfibileri inceleyen zoolog) Mehmet Kürşat Şahin'in annesi merhume Saliha Şahin'in anısına verildi.

Türkiye'deki karasal omurgalı türleri arasında yaşam alanı en dar olan tür olan bu kertenkele, Kafkas Biyoçeşitlilik Sıcak Noktası'nın en nadir sakinlerinden biridir. Biyoçeşitlilik sıcak noktası çok sayıda endemik türe ev sahipliği yapan, bu nedenle koruma açısından öncelikli kabul edilen bölgelerdir.

Saliha kertenkelesi, yakın türlerine kıyasla daha küçüktür. Burundan kuyruk sokumuna kadar olan gövde uzunluğu 60 mm'nin altında kalırken diğer türlerde bu değer 60 mm'yi aşar. Gri-kahverengi tonlarındaki derisi üzerindeki koyu lekeler, yaşadığı kayalık yamaçlarda mükemmel şekilde kamufle olmasını sağlayarak onu neredeyse görünmez kılar. Diğer kaya kertenkelelerinden farklı olarak vücudunun yanlarında mavi noktalar bulunmaz ve karın bölgesi beyaz-krem renktedir. Vücut ortasındaki sırt pullarının sayısı (39-43 adet) komşu türlere göre daha azdır.

Barhal Vadisi'nin derin kanyonları, sarp kayalıkları ve eşsiz iklim koşulları Saliha kertenkelesinin yaşam alanını şekillendiren ve varlığını sürdürmesini sağlayan en önemli faktörlerdir. Yaşadığı alan yalnızca günün belirli saatlerinde (saat 11.00-15.00 arası) güneş ışınlarını alır. Bu dar zaman aralığı türün, komşu kaya kertenkelelerinden coğrafi olarak izole kalmasını sağlar. Kertenkeleler bu kısa güneşlenme süresinde kayaların üzerinde görünür hâle gelir, avlanır ve çiftleşir.

Saliha kertenkelesinin en yakın akrabası olan *Darevskia parvula* türü, aynı vadinin kenar bölgelerinde yaşar ancak iki tür asla aynı kayalık alanda bir araya gelmez. Genetik analizler, Saliha kertenkelesinin *D. rudis*, *D. valentini* ve *D. portschinskii* türlerinden oluşan gruptan yaklaşık %4 oranında farklılaştığını gösteriyor. Bu genetik ayrışmanın varlığı, jeolojik olarak Kaçkar Dağları'nın yüksekliği ve derin vadiler ile ilişkilendirilir.

Saliha kertenkelesi şu ana kadar yalnızca yaklaşık 150 metrelik bir kaya bloğunda görülerek kayıtlara geçirildi. Ancak bölgenin zorlu arazi koşulları ve erişim güçlüğü göz önüne alındığında henüz keşfedilmemiş başka popülasyonlarının bulunması da mümkün. Türün gerçek yayılış alanının belirlenmesi içinse kapsamlı arazi çalışmalarına ihtiyaç var. Uluslararası Doğa Koruma Birliği (IUCN) kriterlerine göre türün tehlike durumunun da ivedilikle değerlendirilmesi gerekiyor. Çünkü bilinen yaşam alanının bu denli sınırlı olması, bölgedeki habitat değişikliklerinin türün geleceği için ciddi riskler oluşturduğunu gösteriyor. ■

Kaynaklar

Kurnaz, M., Şahin, M. K., Eroğlu, A. İ. "Hidden Diversity in a Narrow Valley: Description of New Endemic Palearctic Rock Lizard *Darevskia* (Squamata: Lacertidae) Species from Northeastern Turkey", *Zoological Studies,* Cilt 61, e44, 2022.

Tarkhnishvili, D.N. "Evolutionary history, habitats, diversification, and speciation in Caucasian rock lizards", *Advances in Zoological Research*, Cilt 2, s. 79-120, 2012.

Surat, H., Yılmaz, H., Surat, B. "Yusufeli ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Kullanım Potansiyeli Üzerine Bir Araştırma", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 20, Sayı 34, s. 61-88, 2015.